

працівників правоохоронних органів потребує переосмислення. Основні напрями її вдосконалення такі: встановлення справді партнерських відносин правоохоронців із цивільними інституціями та населенням; покращення фінансування діяльності працівників правоохоронних органів, як це передбачено законопроектом «Про поліцію»; поліпшення соціально-правового захисту працівників поліції під час проходження служби шляхом посилення громадського контролю; модернізація механізму взаємодії між правоохоронними структурами з урахуванням зарубіжного досвіду й міжнародних стандартів.

Джерела

1. Указ Президента України від 24 грудня 2012 року «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних ор-

ганів виконавчої влади» // Офіційне інтернет-представництво Президента України. — № 726/2012.

2. *Бородавко Д. С., Куловока Н. В.* Заходи запобігання футбольному хуліганству під час проведення Євро-2012 // Право та управління. — 2012. — № 1. — С. 89–102.

3. *Василенко І. К.* Актуальні проблеми правового забезпечення громадського порядку під час проведення Євро-2012 // Співпраця поліції, органів адміністрації та місцевої громадськості задля забезпечення безпеки під час масових заходів Євро-2012. — 2009. — № 2. — 258 с.

4. Про поліцію: Проект закону № 10688 від 3 липня 2012 р.

5. *Зозуля Є. В.* Історичний досвід розвитку співпраці країн-членів ЄС та України в галузі безпеки, внутрішніх справ та правосуддя // Наука. Релігія. Право. — 2009. — № 2. — С. 30–38.

27

Психонасильство та психотерор як міжнародно-правові глобальні біоетичні проблеми: їх профілактика в сучасному суспільстві

Вікторія ТРЕТЬЯКОВА,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
доцент Університету сучасних знань,
заслужений юрист України

Серед найгостріших сучасних глобальних біоетичних проблем, що потребують негайного оптимального правового врегулювання, — профілактика психонасильства та психотерору в суспільстві. Нині їх прояви не тільки набули масового характеру, а й стають небезпечними та загрозливими для існування і збереження людського генофонду на планеті.

Стосовно доктринального тлумачення поняття «психічне насильство», то однозначне юридичне визначення його знайти неможливо і, на жаль, дослідженню цього явища в жодній країні світу не приділяють належної уваги.

Під терміном «психотероризм», яке походить від грецького *psyche* (душа, латинською *terror* — страх, жах) [1], слід розуміти морально-психологічний, а іноді й фізичний вплив (з допомогою спеціальних фізичних пристроїв) на підсвідомість людини, за

якого в особи, котра стає об'єктом впливу, спостерігаються психічні розлади, що штовхають її на неадекватні дії у вигляді суїциду, агресії, вводять у депресивний стан, стан паніки, людина починає страждати манією переслідування, підсвідомо відчуває небезпеку, яку пов'язує із джерелом, нав'язаним «маніпулятором». Предмет залякування, обраний «маніпулятором», може бути різним, як і ступінь емоційного реагування жертви.

Так, предметом психотерору може стати страх, що має різний характер:

- фізичний – коли людина починає панікувати від можливості захворіти на невиліковну хворобу або стати жертвою насильства;

- правовий – коли людину непокоїть можливість втрати документів, стати жертвою шантажу, який може спричинити зміну її правового стану в суспільстві, наприклад, довести до стану позбавлення волі;

- матеріальний – коли людина починає боятися втратити джерела доходу, засоби для існування, рухоме чи нерухоме майно, наприклад, транспортний засіб, житло тощо;

- містико-релігійний (наприклад, страх перед настанням «кінця світу»);

- екологічний (наприклад, очікування та страх перед стихійними лихами);

- техногенний (страх перед неминучістю та небезпечкою техногенних катастроф, перед небезпечкою від користування електронними приладами тощо);

- інший, пов'язаний із перебуванням людини в соціумі.

В умовах сьогодення будь-яка людина в різних сферах життєдіяльності може стати об'єктом прихованого деструктивного психовпливу, психоманіпуляцій та психонасильства. Джерел такої психонебезпеки багато. Нині дедалі частіше перед суспільством постає серйозна біоетична проблема, коли масові або колективні психози, що дістали назву «психічні епідемії», охоплюють величезні групи населення, а іноді й цілі країни. Дедалі частіше в суспільстві спостерігаються прояви психозів серед підлітків та молоді. Так, нерідко доводиться чути про розстріли, які трапляються в навчальних закладах різних країн. На всіх континентах поширилися масові, зовні нічим не мотивовані вбивства в супермаркетах, на стоянках громадського транспорту, вокзалах, у ресторанах, готелях, інших публічних місцях.

Учені пояснюють такі явища психозів глобальним погіршенням психічного здоров'я людства, що почало спостерігатися починаючи з ХХ століття, сягнувши найвищого рівня за всю історію розвитку цивілізації.

Валентина Гаташ стосовно доволі частих явищ масових психозів та психоепідемій зазначає: «Психічні епідемії сьогодні досліджено так добре, що з другої половини минулого сторіччя конструювання штучного психічного «вірусу» дедалі більше стає справою бізнесу та політики, ареною продуманих соціальних стратегій різноманітних зацікавлених угруповань» [2].

Отже, йдеться про «конструювання штучного психічного «вірусу». Його масове застосування і неймовірно інтенсивне поширення в суспільстві становить серйозну загрозу для людського генофонду, призводить до деградації та його тотального знищення. Тому проблеми, пов'язані із застосуванням психонасильства й психотерору, потребують належної уваги міжнародної громадськості та загального розв'язання ученими-правниками, а за-

побігання їм та профілактика мають бути регламентовані, безперечно, на законодавчому рівні.

Згідно з класифікацією, вчені поділяють усі колективні чи масові психози на чотири узагальнені групи: 1) соціальні; 2) парарелігійні; 3) етнічні; 4) технократичні (пов'язані з явищем технічного прогресу).

До того ж частота психоатак, психотерористичних акцій, збудниками виникнення яких можуть бути найрізноманітніші джерела, наприклад, прихована реклама, фільми, проповіді лідерів тоталітарних організацій, течій та рухів тощо, зростає щодня.

Найбільш поширеною і стійкою серед «психічних епідемій» В. Гаташ слушно вважає ту, що спричинена діяльністю груп парарелігійного характеру.

Не випадково серед суб'єктів такого небезпечного впливу провідне місце сьогодні посідають різного виду, типу, форми неорелігійні деструктивні та екстремістські організації, течії та рухи, які часто маскуються під «звичайні» громадські організації та благодійні фонди, застосовуючи до своїх членів приховані методи психовпливу і психонасильства для «зомбування» останніх і перетворення їх на виконавців злочинних діянь.

Виявляти такі джерела психічної небезпеки в суспільстві надзвичайно важко, тому ця проблема має бути серйозно досліджена на міжнародному й національних рівнях. Розв'язати її можна, лише запровадивши належні дієві організаційно-правові заходи й шляхом розбудови системи захисту суспільства від психічних насильства й терору.

Аналізуючи стан справ у галузі, можна стверджувати, що відсутність правових механізмів запобігання та профілактики психонасильства й психотерору пов'язана зі слабкістю інституту захисту біоетичних прав людини у сфері профілактики, забезпечення та охорони психічного здоров'я, що, в свою чергу, є наслідком мінімальної забезпеченості цього інституту законодавчими й практикозастосовними механізмами, неефективності таких механізмів, а то й їх цілковитої відсутності.

Істотні прогалини спостерігаються і в науковій теоретичній частині правового інституту захисту біоетичних прав людини у сфері профілактики, забезпечення та охорони психічного здоров'я, відповідно немає й правових механізмів для запобігання та профілактики психонасильства і психотерору.

Окрім того, бракує і єдиних уніфікованих правових стандартів, нормативів, правил у галузі законодавчого регулювання у сфері профілактики, забезпечення та охорони психічного здоров'я на міжнародному й національних рівнях, і відповідно немає жодних міжнародних правил та стандартів щодо запобігання та профілактики психонасильства і психотерору.

ВООЗ уже не раз зверталася до законодавців країн світу із закликом привернути увагу до загального незадовільного стану психічного здоров'я населення планети, його погіршення, що прогресує, і необхідності вжити термінових, зокрема й профілактичних, заходів, регламентувавши таку діяльність відповідними законами про психічне здоров'я населення.

У Всесвітній день психічного здоров'я, який відзначали 10 жовтня 2012 року, ВООЗ, укотре звертаючись до всіх країн світу, закликала законодавців цих країн до запровадження міжнародних і національних правових актів, спрямованих на профілактику та забезпечення психічного здоров'я населення планети, щоб покласти край стигмати-

зації депресії та психічних розладів, на які, за даними цієї організації, в усьому світі страждає понад 350 мільйонів людей.

Адже ця хвороба позбавляє вражених нею нормального життя, робить їх легкою здобиччю для різного роду «маніпуляторів».

Переважно саме люди, що перебувають у депресії, стають адептами небезпечних для суспільства тоталітарних сект та замаскованих культурологічних, спортивних, тренінгових екстремістських організацій, вчиняють під впливом ідеологів і ватажків згаданих структур убивства членів власних сімей, сторонніх осіб, перетворюються на «сліпих» виконавців терористичних акцій.

65-та сесія Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я [3], що відбулася в травні 2012 року в Женеві, прийняла Резолюцію *WHA* 65.4 про психічне здоров'я як глобальну проблему, розв'язання якої потребує нагальних комплексних скоординованих дій та заходів з боку ВООЗ, секторів охорони здоров'я й соціального сектору на національному рівні.

Резолюція закликала держави-члени виділити належні ресурси на охорону психічного здоров'я і запропонувала ВООЗ розробити комплексний план дій у сфері психічного здоров'я та представити його через Виконавчий комітет для розгляду на 66-й сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я у 2013 році.

Вчасний відгук з боку держав на заклики згаданої міжнародної організації і прийняття законодавства у сфері забезпечення та профілактики психічного здоров'я, на наше переконання, могли б запобігти проявам психонасильства й психотерору в суспільстві, стимулювали б розробку спеціальних засобів та технологій, що сприяли б виявленню психовпливів, а отже, унеможливили б маніпулювання свідомістю людини, використання її як знаряддя замовних убивств, терактів, інших злочинів, спрямованих проти життя та здоров'я людини, середовища її існування тощо.

Однак, як згадувалося вище, проблему профілактики психотерору й психонасильства шляхом урегулювання в контексті забезпечення та профілактики психічного здоров'я населення донині належно і комплексно не досліджено й з-поміж усіх біоетичних проблем саме вона не має оптимального правового врегулювання ані на міжнародному, ані на національному рівні.

На нашу думку, сьогодні всі без винятку держави світу, співпрацюючи в біоетичній сфері, повинні вживати всіх можливих ефективних заходів для забезпечення біоетичних прав людини на психічне здоров'я та психічну цілісність насамперед шляхом запобігання та профілактики психонасильства й психотерору в суспільстві.

Для цього, на наш погляд, Всесвітньою організацією охорони здоров'я має бути розроблено модельний проект рекомендованого нею ще наприкінці ХХ сторіччя, як згадувалося вище, закону про охорону психічного здоров'я, а також проект модельного закону про психологічну допомогу населенню.

На рівні ООН, вбачається, має бути прийнято рішення про запровадження таких законів в усіх державах, що є членами ООН. Аналогічні рішення могли б бути прийняті на рівні регіональних інтеграційних міжнародних організацій, наприклад, Ради Європи, ЄС тощо.

У контексті зазначеного було б доцільно ініціювати також перед МПА СНД розробку проекту модель-

ного Кодексу психічного здоров'я населення, в якому один із розділів був присвячений профілактиці психонасильства та психотерору в суспільстві, а також створення проекту окремого модельного закону «Про попередження й профілактику психонасильства та психотерору».

Окрім того, оптимальному розв'язанню проблеми запобігання й профілактики психонасильства та психотерору в суспільстві в контексті забезпечення психічного здоров'я населення сприяло б створення модельних міжнародного та європейського Біоетичних кодексів відповідно на рівні ООН, ЄС, Ради Європи, відповідні розділи яких були б присвячені правовому врегулюванню зазначених питань.

На основі згаданих модельних кодексів та законів, які могли б презентувати суспільству уніфіковані міжнародні, регіональні та міжрегіональні стандарти в сфері запобігання й профілактики психонасильства та психотерору, можуть бути розроблені відповідні національні закони.

Щодо нашої країни, то, зважаючи на повідомлення віце-прем'єр-міністра України Раїси Богатирьової на 65-й сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я, що в Україні реалізується низка національних проектів у сфері охорони здоров'я і розробляється національна програма «Здоров'я—2020: український вимір», основними пріоритетами якої, за її словами, будуть профілактичні заходи — формування умов здорового середовища та відповідального ставлення людей до свого здоров'я, а також відбудеться переорієнтація первинної ланки медичної допомоги на профілактичні принципи, цілком вчасним і доцільним було б внесення до цієї програми положень про розроблення та прийняття таких національних нормативно-правових актів: Кодексу законів України про охорону здоров'я, Медичного кодексу України, Біоетичного кодексу України, Закону України про психічне здоров'я, Закону України про запобігання й профілактику психонасильства та психотерору. ▣

Джерела

1. <http://azps.ru / handbook / character / psioterrorizm. html>
2. *Гаташ В.* Как уберечься от «психической инфекции»? // Зеркало недели. — 2006. — № 5.
3. 65-та сесія Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я (ВАЗ) прийняла резолюцію *WHA* 65.4 // <http://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/who>
4. *Капица С. П., Юдин Б. Г.* Медицина XXI века: этические проблемы // Знание. Понимание. Умение. — 2005. — № 3. — С. 75—79.
5. Передовые технологии и биоэтика: Сб. тезисов VIII конференции Международного общества клинической биоэтики. Россия, Москва, 7—8 сентября 2011 г.; *Advanced Technologies and Bioethics: Collection of Abstracts / International Society for Clinical Bioethics (ISCB). VIII Conference. Russia, Moscow, September 7—8, 2011.* — М.: Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2011. — 44 с.
6. Міжнародний кодекс медичної етики // *Медичне право.* — 2010. — № 5 (1). — С. 94.
7. *Третьякова В. Г.* Правове регулювання біоетичних проблем у контексті застосування міжнародних та європейських стандартів. — К.: Парламентське вид-во, 2007. — 304 с.